

melk te brokkelen hadden dan de *Beaufragte* aan wie zij formeel ondergeschikt waren.

Eens per maand stuurden alle *Beaufragten* een rapport aan Seyss-Inquart. Deze riep hen aanvankelijk eens per veertien dagen in Den Haag bijeen; later werd dit eens per vier weken, maar van '42 af ging alle regelmaat verloren. Bij het dagelijks werk werd de coördinatie bevorderd doordat de bureaus der *Beaufragten* een directe telefoon- en (via de *Ordnungspolizei*) ook een directe telexverbinding met het *Reichskommissariat* hadden. Van primaire betekenis is hun functie niet geweest. Van de Duitsers uit gezien, waren de Nederlandse departementen veel belangrijker dan de provinciale en gemeentebesturen. Bovendien was er, gelijk gezegd, in hun rijen veel wisseling en de eenheid in hun beleid, voorzover ooit aanwezig, brokkelde in de tweede helft van de bezettingstijd af toen Himmler en Rauter er in slaagden, enkele creaturen van de gehate Schmidt door eigen creaturen te vervangen.

*

En nu het centrum: hoe functioneerde het *Reichskommissariat* zelf?

Wij willen op de voorgrond stellen dat Seyss-Inquart persoonlijk alle belangrijke beslissingen wenste te nemen en, om dat te bevorderen, ten aanzien van zijn *Generalkommissare* het aan Hitler zo dierbare beginsel 'verdeel en heers' toepaste. In de eerste bezettingsjaren (wij weten niet precies wanneer dat systeem verlaten werd) liet hij elke vrijdagochtend de z.g. *Chefsitzung* houden waarbij onder zijn voorzitterschap Rauter, Schmidt, Wimmer, Fischböck (indien niet in Berlijn), Bene en Piesbergen bijeenkwamen. Aanvankelijk was dan ook de *Befehlshaber der Sicherheitspolizei und des SD* aanwezig: Nockemanns opvolger dr. Wilhelm Harster. Die *Chefsitzungen* duurde als regel twee tot drie uur. Verslagen werden er niet van gemaakt, een uitvoerige bespreking van de algemene toestand vond er zelden plaats. Seyss-Inquart bracht als regel kleinigheden ter sprake en gaf allerlei stukken die hij ontvangen had, aan de aanwezigen door. Harster ging die regelmatige besprekingen na ca. anderhalf jaar zo onbelangrijk vinden dat hij maar wegbleef.

Natuurlijk pleegde Seyss-Inquart, voor hij zijn beslissingen nam, regelmatig overleg – maar dat was dan overleg met de betrokken *Generalkommissar* apart, veelal ook met enkelen hunner tegelijk: dat hing er van af, wie met de zaak te maken hadden. Harster voerde, al of niet samen met Rauter, zoveel besprekingen met de *Reichskommissar* dat hij na de oorlog hun